

Hitne dokazne radnje s posebnim naglaskom na očevid mjesta počinjenja kaznenog djela

Škorić, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:221897>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
KATEDRA ZA KAZNENO PROCESNO PRAVO

Katarina Škorić

**HITNE DOKAZNE RADNJE S POSEBNIM NAGLASKOM NA OČEVID
MJESTA POČINJENJA KAZNENOG DJELA**

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Zoran Burić

Zagreb, lipanj, 2022

Izjava o izvornosti

Ja, Katarina Škorić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada/završnog rada (obrisati nepotrebno) te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Katarina Škorić v.r.

(potpis studenta)

SADRŽAJ

1) Uvod.....	1
2) Policija i kazneni postupak.....	1
3) Kriminalističko istraživanje, izvidi i hitne dokazne radnje.....	4
4) Formalne i neformalne radnje u kaznenom postupku.....	9
4.1. Istraživanje.....	11
4.2 Istraga.....	14
5) Zakonske pretpostavke za poduzimanje hitnih dokaznih radnji.....	16
5.1 Pretraga.....	17
5.2 Privremeno oduzimanje predmeta.....	18
5.3 Prepoznavanje.....	20
5.4 Očevid.....	21
5.5 Uzimanje otisaka prstiju i drugih dijelova tijela.....	21
6) Odnos policije i državnog odvjetništva.....	22
7) Važnost očevida kao hitne dokazne radnje.....	25
8) Kaznenoprocetni aspekti očevida.....	27
9) Kriminalistički aspekti očevida.....	28
10) Zaključak.....	31
Literatura.....	33

1. Uvod

Izvidi kaznenih djela obuhvaćaju sve radnje koje se poduzimaju kada postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti. U vremenu sve veće diferencijacije pravnih pravila brojni propisi svojim normama obvezuju djelatnike policije na određenu vrstu postupanja. Svakako je bitna uloga policije u kaznenom postupku te način provođenja tih radnji. Upravo se u prethodnom postupku odvijaju izvidi koji su od velike važnosti gdje policija najviše dolazi do izražaja, a državni odvjetnik zapravo postaje subjekt koji vodi istragu te ima pravo i obvezu nalogati provedbu potrebnih radnji, izvidnih i dokaznih radnji te radnji radi ograničenja slobode kretanja, ali i nadzor nad djelovanjem policije tijekom provedbe naloženih radnji, što proizlazi iz zahtjeva koji se odnosi na ispunjavanje obveze zaštite ljudskih prava, ali i odgovornosti za uspjeh istrage koja je jednim dijelom uvjetovana zakonitim postupanjem policije. Dokazne radnje mogu se poduzimati prije početka postupka, na dokaznom ročištu i tijekom postupka. Od same faze pronalaženja korisnih tragova do faze otkrivanja i prikupljanja određenih korisnih činjenica može proteći puno vremena. Dokaznim potrebama pridonosi istražna radnja očevida koju obrađujemo u sklopu hitnih dokaznih radnji kao radnje prije započinjanja kaznenog postupka i očevid kao dokaznu radnju tijekom postupka. Kriminalističko istraživanje nam je ovdje jako bitno jer je to skup radnji koje se poduzimaju radi otkrivanja ili istraživanja događaja za koje postoji sumnja da se radi o kaznenom djelu, a provode ga istražna tijela s ciljem uporabe u kaznenom postupku te svakako nedostatak konkretiziranja očevida u procesnom smislu, nadoknađuje kriminalistika i njena pravila.

2. Policija i kazneni postupak

U kaznenom postupku činjenice utvrđuju tijela kaznenog postupka i neki drugi subjekti, no osim pitanja tko to utvrđuje važna su i pitanja u kojem cilju to čini i u kojem opsegu se odvija ta djelatnost utvrđivanja činjenica. Subjekti utvrđivanja činjenica su tijela koja u kaznenom postupku donose odluke, druga državna tijela koja sudjeluju u kaznenom postupku, stranke i vještaci. Tijela koja u kaznenom postupku donose odluke moraju utvrditi činjenice i tako se uvjeriti u to da u konkretnom slučaju postoje zakonski uvjeti za

donošenje odluke za koje su nadležna. Osim tijela koja donose odluke, činjenice utvrđuju i druga tijela koja poduzimaju radnje kojima je cilj pripremanje donošenja odluka od strane drugih tijela kaznenog postupka ili da strankama omoguće ostvarivanje njihovih procesnih funkcija. Tako, ako je prijedlog oštećenika kao tužitelja za provođenje istrage prihvaćen, istragu po nalogu suca istrage provodi istražitelj i sudac putem njega mora prikupiti sve dokaze koje su potrebni oštećeniku kao tužitelju da donese odluku o tome hoće li protiv okrivljenika podignuti optužnicu ili neće.¹ Slijedom navedenog jedno od tijela koji utvrđuju činjenice su redarstvene vlasti, točnije policija. Policijske poslove obavlja i policijske ovlasti primjenjuje policija radi sprječavanja i otklanjanja opasnosti i u kriminalističkim istraživanjima. Pojedini policijski posao i policijska ovlast, mogu se propisati i drugim zakonom osim Zakonom o policijskim poslovima i ovlastima te kada policija provodi dokazne radnje policija postupa prema odredbama posebnih zakona.² Naglasak je na kriminalističkom istraživanju kao drugo područje primjene policijskih ovlasti, a definirano je kao ukupnost policijskih ovlasti, mjera i radnji koje se poduzimaju kada postoji osnova sumnje da se priprema ili da je počinjeno kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti ili prekršaj ili postoji sumnja da određena pojava ugrožava ili bi mogla ugroziti živote ljudi, njihova prava, slobodu, sigurnost, nepovredivost ili imovinu te radi otkrivanja kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti ili prekršaja, pronalaženja počinitelja, sprječavanja da se počinitelj sakrije ili pobjegne, da se otkriju ili osiguraju tragovi, i predmeti koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica i da se prikupe obavijesti koje mogu biti od koristi za uspješno vođenje kaznenog ili prekršajnog postupka.³ Konkretno, policija u okviru policijskih izvida mora stvoriti situacijsku sliku. Ona je rezultat spoznaje na temelju prikupljenih informacija i omogućava planiranje i postupanje usmjereno cilju. Situacijske slike služe spoznaji, analizi i prognozi razvoja događaja relevantnih za policiju.⁴ Razlikujemo dva načina policijskog postupanja, formalno i neformalno. Neformalno policijsko djelovanje čine svi postupci koji nisu strogo pravno normirani što policiji omogućuje da lakše utvrđuje činjenice bitne za kazneni postupak.

¹ Krapac, Davor, Kazneno procesno pravo. Knjiga prva: Institucije, VIII. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2020, str. 421-422.

² Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (Narodne novine 76/09, 92/14, 70/19).

³ Ibid. čl. 2

⁴ Modly, Duško, Što policiju očekuje sutra?, Policija i sigurnost, vol. 16, br. 3-4/2007, str. 258.

Ovdje valja zadovoljiti dva uvjeta: da je takvo postupanje u skladu s potrebama slučaja i da se odvija u skladu sa pravilima struke. O utvrđenim činjenicama policija sastavlja službenu zabilješku koja prvo ima spoznajnu vrijednost. Formalna policijska djelatnost je precizno pravno normirana i može se vršiti isključivo na zakonom propisani način i u točno određenim slučajevima. Rezultati takve djelatnosti navedeni su u zapisniku i mogu se koristiti kao dokazi te se sudska odluka može na njima temeljiti. Primjer neformalnog postupanja biti će policijski izvodi kaznenih djela koji obavljaju policijski službenici izvan kaznenog postupka. Policijski službenici su, u smislu ZKP-a, ovlaštene osobe Ministarstva unutarnjih poslova.⁵ Tijekom policijskih izvoda policija može neformalno prikupljati obavijesti od građana, a ako je to potrebno radi otkrivanja drugih kaznenih djela iste osobe, obavijesti se mogu i prikupljati od osobe koja je u pritvoru i odobrenje za njihovo prikupljanje daje državni odvjetnik, a ako je pritvor produljen odobrenje daje sudac istrage i te se obavijesti prikupljaju u prisutnosti branitelja. Policija radi prikupljanja obavijesti može pozivati građane, a također može se prisilno dovesti osumnjičenik radi ispitivanja, a ne prikupljanja obavijesti, za kaznena djela za koja se kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti i po prijedlogu te se može prisilno dovesti osumnjičenik koji se nije odazvao pozivu samo ako je u pozivu na to bio upozoren ili iz okolnosti proizlazi da odbija primitak poziva i odbije li iskazivati ne može se ponovno pozivati niti prisilno dovesti zbog istog razloga. U slučaju prisilnog dovođenja osumnjičenika će se upoznati sa razlozima njegovog dovođenja, odnosno razlozima pozivanja i koje su osnove sumnje protiv njega, ima pravo na tumačenje i prevođenje, pravo na branitelja, pravo da nije dužan iskazivati niti odgovarati na pitanja te da u svakom trenutku može napustiti policijske prostorije osim u slučaju uhićenja. Također treba navesti i mogućnosti koje policija ima na raspolaganju snimanja osumnjičenika i uzimanja njegovih otisaka prstiju. Odobrenjem državnog odvjetnika policija smije objaviti osumnjičeničku fotografiju i ako je propisana kazna zatvora za kazneno djelo za koje je osoba osumnjičena mogu se uzeti i neintimni uzorci radi molekularno-genetske analize.⁶ Dvije su osnovne podjele izvoda kaznenih djela,

⁵ Robert Ratkaj, Policijski izvodi kaznenih djela s posebnim osvrtom na ispitivanje osumnjičenika de lege ferenda, Paragraf: časopis za pravna i društvena pitanja Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2018. str- 5-7

⁶ Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19) čl. 208-211

a to su opći izvidi i posebne dokazne radnje i druga podjela državnoodvjetnički, policijski i izvidi iz nužde. Uz to još valja razlikovati posredne, neposredne i operativne izvide, kao i podjelu na specifične izvidne radnje, ovisno o karakteru kaznenog djela.⁷ Policijske ovlasti su zakonom propisane radnje koje policijskom službeniku omogućavaju obavljanje navedenih policijskih poslova. Možemo ih promatrati kao pravo i dužnost policijskog službenika da poduzima određene aktivnosti. Pravo i dužnost za policijskog službenika znači da on određenu radnju smije ili mora poduzeti isključivo na način koji propisuje zakon, ali i u situacijama kad to zakon propisuje ili bolje rečeno dopušta. Policijski službenik u okviru tih ovlasti određene radnje poduzima sam ili od neke osobe - građanina traži da nešto poduzme ili ne poduzme. Izuzetno je važno istaknuti da poduzimanje određene ovlasti ne ovisi o volji policijskog službenika već o konkretnim okolnostima koje određuju vrstu ovlasti kao i vrijeme njezina poduzimanja. Sve policijske ovlasti propisane su zakonskim i podzakonskim propisima, kao i način njihova poduzimanja. Navodi se provjera i utvrđivanje identiteta osoba i predmeta, prepoznavanje, uzimanje otisaka prstiju i drugih dijelova tijela, pozivanje, traženje obavijesti od građana, dovođenje, ograničenje slobode kretanja, uhićenje, raspisivanje potraga, osiguranje i pregled mjesta događaja, pregled osoba, vozila i prtljage, pretraga, privremeno oduzimanje predmeta, snimanje na javnim mjestima, davanje upozorenja i zapovijedi, uporaba sredstava prisile, zaprimanje prijave, postupanje prema maloljetnicima i postupanje tijekom nasilničkog ponašanja u obitelji.⁸

3. Kriminalističko istraživanje, izvidi i hitne dokazne radnje

Kriminalističko istraživanje bavi se kaznenim djelom kao stvarnom pojavom, tj. vanjskim i unutarnjim stvarnim promjenama koje je kazneno djelo izazvalo i koje se mogu spoznati. U to istraživanje uključene su radnje kojima se razjašnjavaju pitanja u vezi s pojavom kaznenog djela, počinitelja, žrtve i drugih okolnosti. Kao tipični dijelovi kriminalističkog istraživanja jesu radnje prvog zahvata, prikupljanje obavijesti, pronalaska i osiguranja predmeta nositelja dokaza, potražna djelatnost itd. Unutar tih podsustava izdvajaju se pojedine skupine (npr. obrada mjesta događaja) ili pojedine radnje (npr. očevid, pregled,

⁷ Robert Ratkaj, op. cit. (bilj. 5) str. 13-18

⁸ Ministarstvo unutarnjih poslova, Policija i građani; priručnik za građane, Zagreb, 2005, str. 10

privremeno oduzimanje predmeta). Svakako možemo zaključiti da je u svakoj radnji kaznenog postupka kriminalistička komponenta i da je ona neizbježan njezin sadržaj (pojednostavljeno: očevid se mora provesti vlastitim opažanjem koje je ili spontano ili plansko i sustavno, a tu temeljnu stranu razmatra kriminalistika). Kazneno procesno pravo svakako određuje uvjete i način prikupljanja podataka, a time okvirno uređuje i oblik kriminalističkog istraživanja. Za razliku od kaznenog postupka, podaci i obavijesti o kaznenom djelu i počinitelju i drugim okolnostima koje će kao činjenice biti predmet kaznenog postupka, prije započinjanja kaznenog postupka – u izvidima kaznenih djela – prikupljaju se pomoću dvije različite vrste radnji: izvida i istražnih radnji. Predistražni je postupak zbog te dvoznačnosti, dualiteta radnji, strukturno najslabija cjelina kriminalističke procedure. Najprije u zakonom izričito propisanim slučajevima moguće je poduzimanje procesnih radnji (hitne dokazne radnje). Njih izvodi subjekt kaznenog postupka i redarstvena vlast. Okvir kriminalističkog postupanja i ovdje je određen zakonom. Druga za pokretanje kaznenog postupka ključna djelatnost kriminalističko je postupanje provedbom izvida kaznenih djela.⁹ Hitne dokazne radnje policija može, ako postoji opasnost od odgode, i prije započinjanja kaznenog postupka za kaznena djela za koje je propisana kazna zatvora do pet godina obaviti pretragu, privremeno oduzimanje predmeta, prepoznavanje, očevid, uzimanje otisaka prstiju i drugih dijelova tijela. Za kaznena djela za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina o postojanju opasnosti od odgode i potrebi provođenja dokaznih radnji, policija odmah obavještava državnog odvjetnika, osim za provođenje dokazne radnje privremenog oduzimanja predmeta i pretrage. Državni odvjetnik može dokazne radnje poduzeti sam ili njihovo provođenje prepustiti policiji ili naložiti istražitelju. Državni odvjetnik koji stigne na mjesto očevida ili pretrage za vrijeme njegovog provođenja može preuzeti provođenje radnje.¹⁰ Istražitelj je osoba koja je prema posebnom propisu donesenom na osnovi zakona ovlaštena provoditi dokazne i druge radnje. Uloga istražitelja ogleda se u poduzimanju dokaznih radnji, ali po nalogu državnog odvjetnika. Istražitelj i djelokrug njegova rada određen je kao opća ovlast poduzimanja dokaznih radnji, za istražitelja policijskog službenika, ili ovlast poduzimanja

⁹ Pavišić, Berislav, Modly, Duško, Veić, Petar, *Kriminalistika*. Knjiga prva, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2006., str. 36-56, 132

¹⁰ ZKP, čl. 212

dokaznih radnji u predmetima određenih kaznenih djela, za istražitelja za određena kaznena djela.¹¹ Izvidi kaznenih djela prema Zakonu o kaznenom postupku smješteni su u prethodni postupak i obuhvaćaju odredbe o kaznenoj prijavi, izvidima kaznenih djela, hitnim dokaznim radnjama i poduzimanju dokaznih radnji prema nepoznatom počinitelju. Izvidi kaznenih djela su izvanpostupovna djelatnost čiji je osnovni cilj prikupljanje saznanja nužnih za odluku o pokretanju kaznenog postupka. Glavna značajka jest da rezultati izvida ne mogu biti upotrijebljeni kao dokaz u kaznenom postupku. Izvide kao što je već navedeno mogu poduzimati samo tijela koja imaju posebnu ovlast za njihovo provođenje a to su policija i državni odvjetnik te subjekt iz nužde a to je zapovjednik hrvatskog broda pomorske i unutarnje plovidbe. Policija i državni odvjetnik imaju opće pravo poduzimanja izvida kaznenih djela, a sud ih ne može poduzimati. Tijekom izvida još nema kaznenog postupka i još nije postavljen identitet budućeg eventualnog kaznenog postupka. Za izvide su dovoljne osnove sumnje i prije svega se provode kako bi se otkrilo kazneno djelo i počinitelj kaznenog djela, dok se kazneni postupak vodi protiv određene osobe za određeno kazneno djelo.¹² U skladu sa već navedenim vrstama izvida, osvrnimo se na dokazno stajalište općih izvida. Za opće izvide usugašeno je u teoriji stajalište koje se temelji na neformalnosti policijskog djelovanja, odnosno takvo postupanje policije nazivamo operativno-kriminalističkom djelatnošću te je bitno da se rezultati takvog neformalnog postupka ne mogu tijekom kaznenog postupka koristiti kao dokaz. Policijske djelatnosti koje su kako je već navedeno podijeljene u formalne i neformalne. Formalne su ispitivanje osumnjičenika, posebni izvidi i hitne dokazne radnje. Razlika između izvidnih i istražnih radnji je ta da su izvidi namijenjeni otkrivanju, a istražne radnje dokazivanju. Za provođenje općih izvida smatra se kako nisu u svojoj neformalnoj djelatnosti ograničeni nikakvim procesnim pravilima već redarstvene vlasti mogu dokaze prikupljati tako da primjenom istražnih radnji dobiju rang dokaza u procesnom smislu. Ne postoji izričita odredba koja bi načelno zabranjivala uporabu svih činjenica prikupljenih općim izvidima za dokazivanje u kaznenom postupku, već je u tom smislu zakonski obilježen samo dio izvidnih radnji. U skladu sa zakonskim uređenjem i uvažavajući zadovoljavajuću uređenost ostalih općih

¹¹ Gluščić, Stjepan, Izvidi kaznenih djela prema noveli Zakona o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2013, str. 621

¹² Pavišić, Berislav i suradnici, Kazneno postupovno pravo; 3. izdanje, Rijeka, 2010, str. 190

izvidnih radnji, sudska praksa uobičajeno se njima koristi za dokazivanje.¹³ Sami rezultati izvida koriste se na dva načina: kao izvor spoznaje u obliku u kojem je sačuvan (npr. zapis, snimka, usmeno priopćavanje) ili tako da je transformiran na postupovno predviđen način, osobnim ili stvarnim dokaznim sredstvom. U drugom slučaju spoznaja do koje smo došli izvidima postaje povod za poduzimanje odgovarajućih istražnih radnji. Činjenica da se opće izvidi smatraju neformalnom radnjom i samim time nemogućnost korištenja u kaznenom postupku, smatra se da je dokazno dopustiva radnja jedino ispitivanje osumnjičenika u nazočnosti branitelja, no praksa dokazuje suprotno. Osnovna okolnost temeljem koje sud dopušta pojedine opće izvidne radnje je postignuta razmjernost u odnosu na jačinu zahvata u temeljna prava građana, a pojam formalnosti i neformalnosti može se još promatrati i u kontekstu pripadnosti radnje u kazneni postupak i s obzirom na tijelo koje provodi samu radnju. Pregled sudskih odluka pokazuje ujednačenost sudske prakse koja dopušta uporabu prikladno uređenih izvidnih radnji, a izdvaja radnje koje su neuređene verzije radnji propisanih u istrazi.¹⁴ U sklopu izvida kaznenih djela, dakle prikupljanja dokaza radi utvrđenja postojanja osnova sumnje da je određena osoba počinila kazneno djelo, redarstvene vlasti ovlaštene su pozivati građane i razgovarati sa njima. Oni međutim načelno ne mogu građane ispitivati u svojstvu okrivljenika, svjedoka ili vještaka, što je isključivo pravo suda. Ista norma odnosi se i na ispitivanje od strane državnog odvjetnika. Svi zapisnici i zabilješke o obavljenim razgovorima s građanima u fazi izvida kaznenih djela, u pravilu ne mogu poslužiti kao dokaz u kaznenom postupku, te stoga moraju biti i izdvojeni iz spisa predmeta. Međutim, već je ranije navedeno da pravna nevaljalost ovih zapisnika postoji "u pravilu". Značajnu iznimku od ovog pravila propisuje zakonodavac kada dopušta korištenje u dokaznom postupku zapisnika o ispitivanju građanina od strane redarstvenih vlasti (državnog odvjetnika) u svojstvu osumnjičenika. No da bi taj zapisnik predstavljao pravno valjan dokaz u dokaznom postupku, kao nužan uvjet, bez za koje kazneno djelo se provodi ispitivanje u okviru izvida, je prisustvo branitelja takvom ispitivanju. Pri tome valja istaći da tog branitelja nikada i niti u kojem slučaju ne mogu odrediti i postaviti organi koji provode ispitivanje. Branitelj u toj fazi izvida kaznenog djela

¹³ Karas, Željko, Dokazni položaj općih izvidnih radnji redarstvenih vlasti, Hrvatski ljetopis za kazno pravo i praksu, 2006, str. 64-68

¹⁴ Robert Ratkaj, op. cit. (bilj. 5) str. 15-17

može biti samo branitelj iz povjerenja, a nikako po službenoj dužnosti. Za valjanost takvog zapisnika nije odlučno pisano utvrditi odricanje osumnjičenika od prava na izbor i nazočnost branitelja ili određivanje branitelja od organa koji provodi ispitivanje. Mora se raditi o autonomnoj volji osumnjičenika, koja mora biti i opredmećena konkretnom nazočnošću branitelja njegovom ispitivanju. Tek pod tim uvjetom takav zapisnik o ispitivanju osumnjičenika od strane redarstvenih vlasti može poslužiti kao zakonit dokaz u kaznenom postupku. U praksi postavilo se pitanje punomoći za branitelja koji je nazočan ispitivanju osumnjičenika u okviru izvida kaznenog djela. Od ranije je poznato da punomoć osim u formi izdvojenog akta može biti sadržana i na zapisniku o provođenju radnje ispitivanja osumnjičenika. Međutim, nije rijedak slučaj u praksi da određeni odvjetnik faktički nastupa i postupa kao branitelj tijekom ispitivanja osumnjičenika, ali da u spisu predmeta nema posebne punomoći, pa da ona nije konstatirana niti na zapisniku o provođenju radnje ispitivanja. U opisanoj situaciji Vrhovni sud Republike Hrvatske u svojoj odluci broj I Kž-539/01 dao je objašnjenje da poziciju nazočnog odvjetnika tj. je li on branitelj osumnjičenika ili nije, valja ocjenjivati u svakom pojedinom predmetu odvojeno, ovisno o daljnjem slijedu postupanja osumnjičenika, odnosno okrivljenika.¹⁵ Posebne dokazne radnje provode se ako se izvidi kaznenih djela ne bi mogli provesti na drugi način ili bi to bilo moguće uz nerazmjerne teškoće i uzima se minimalni pravni standard uvjerenosti da je počinjeno kazneno djelo i to su osnove sumnje te se mogu odrediti samo u odnosu na kataloški određena kaznena djela te na pisani obrazloženi zahtjev državnog odvjetnika njih nalaže sudac istrage, a iznimno ih zbog mogućnosti odgode može odrediti i sam državni odvjetnik na vrijeme od dvadeset i četiri sata. Nalog mora precizirati radnju čija provedba se odobrava, raspoložive podatke o osobi protiv koje se posebne dokazne radnje primjenjuju, činjenice iz kojih proizlazi potreba poduzimanja te primjereni rok trajanja za ostvarenje njihova cilja. Posebne dokazne radnje određuju se na rok od tri mjeseca, a na prijedlog državnog odvjetnika sudac istrage ih može produljiti za daljnja tri mjeseca, ako daju rezultate i postoji razlog da se nastavi s njihovim provođenjem radi prikupljanja dokaza. Nalog o provođenju posebnih dokaznih radnji izvršavaju djelatnici

¹⁵ Kos, Damir, Bitna povreda odredaba kaznenog postupka – nezakoniti dokazi, Vrhovni sud Republike Hrvatske, http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/DKos_Bitna-povreda-odredaba-kaznenog-Opatija05.pdf, str. 8-9

policije. O tijeku izvršavanja radnji policija sastavlja dnevna izvješća i dokumentaciju tehničkog zapisa koju dostavlja državnom odvjetniku. Po isteku radnji policija mora sastaviti posebno izvješće za državno odvjetništvo i suca istrage u kojemu se navode podaci o vremenskom početku i završetku radnje te podaci o broju i identitetu osoba obuhvaćenih radnjom. Rezultati posebnih dokaznih radnji se u kaznenom postupku mogu pojaviti kao iskazi svjedoka, tehničke registracije činjenica te kao isprave.¹⁶

4. Formalne i neformalne radnje u kaznenom postupku

Osnovna okolnost temeljem koje sud dopušta pojedine opće izvidne radnje je postignuta razmjernost u odnosu na jačinu zahvata u temeljna prava građana, a pojam formalnosti i neformalnosti može se još promatrati i u kontekstu pripadnosti radnje u kazneni postupak i s obzirom na tijelo koje provodi samu radnju. Kad je riječ o strukturalnim modelima, i dalje je zadržan dvodijelni model postupanja prije podizanja optužnice: prvi stadij - izvidi (predistražni stadij odnosno prethodna istraživanja), u kojem se u načelu provode neformalne radnje, te drugi dio – istraga ili istraživanje, u kojem se izvode formalne dokazne radnje.¹⁷ Slijedom već navedenoga možemo sumirati da se izvidi kaznenih djela poduzimaju tijekom predistražnog postupka i da je postupanje tijekom istih tajno. Pravni temelji policijski izvida su samoinicijativno djelovanje ako postoji osnova sumnje. Kao što je rečeno osnove sumnje su najniži stupanj vjerojatnosti o postojanju kaznenog djela ili počinitelja. Na tom je stupnju moguće započeti istraživanje određenih činjenica. Pojam osnove sumnje predstavlja postojanje bilo kakvih podataka iz kojih proizlazi sumnja, što bi značilo da podaci ne moraju biti prevladavajući ni vrlo čvrsti, već se može raditi o niskoj razini dovoljnoj za početak istraživanja. Osnove sumnje prema stajalištima izraženima u sudskoj praksi najniža su razina vjerojatnosti o kaznenom djelu. Ne mogu se kvantificirati i izraziti brojčano ili statistički kao neki iznos vjerojatnosti već se u kriminalistici mogu odrediti za različite vrste kaznenih djela. Osnove sumnje moraju biti utemeljene na konkretnim činjenicama i ne mogu biti samo nagađanja, intuicije ili apstraktne procjene rizika. Kada su osnove sumnje usmjerene prema određenoj osobi to znači da činjenice

¹⁶ Ratkaj, Robert, loc.cit.

¹⁷ Pajčić, Matko, Istraga prema noveli Zakona o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2013, str. 660

upućuju na to da bi upravo ona mogla biti počinitelj navedenog djela, odnosno sumnja konkretizirana prema nekoj osobi. Takva sumnja mora biti usmjerena na određenu osobu ili na kazneno djelo. Primjer je osnova sumnje kada službenik zapazi veliki gotovinski iznos kod osobe koja se nalazi na mjestu i u vrijeme u kojem je neočekivano imati toliki novac ili kada se ispod odjeće nazire pištolj. Policijski službenik u tom slučaju nije samo općenito naslućivao i nagađao, nego je zapazio činjenice u odnosu na konkretnu osobu, njeno ponašanje, kontekst situacije i radi toga započeo s provjerom.¹⁸ Također osim samoinicijativnog djelovanja policija provodi izvide po zahtjevu državnog odvjetnika. U provođenju izvidnih radnji policija djeluje neformalno odnosno to je kriminalističko-operativna djelatnost. Ako postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo koje se progoni po službenoj dužnosti policija je dužna poduzeti potrebne mjere da se pronađe počinitelj, da se počinitelj ili sudionik ne sakrije ili ne pobjegne, da se otkriju ili osiguraju tragovi kaznenog djela, da se prikupe sve obavijesti koje bi mogle biti od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka. Rezultati navedenih mjera imaju spoznajnu, a ne pravnu vrijednost. Policija je dužna obavijestiti državnog odvjetnika u roku od 24 sata od poduzimanje prve radnje. Važnije neformalne djelatnosti su prema Zakonu o policijskim poslovima i ovlastima su prikupljanje obavijesti od građana i policija nema u provođenju izvida ovlast građane ispitivati u svojstvu svjedoka ili vještaka. Druga neformalna djelatnost jest dovođenje osumnjičenika i policijsko ispitivanje osumnjičenika i policija ga može pozvati radi ispitivanja u vezi kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti ili po prijedlogu oštećenika. Poziv osumnjičeniku mora sadržavati obavijest zašto ga se sumnjiči i pouku o pravu na branitelja, na tumačenje i prevođenje da nije dužan iskazivati niti odgovarati na pitanja i pravu da u svakom trenutku može napustiti policijske prostorije osim ako je uhićen. Ispitivanje osumnjičenika snima se audio-video uređajem. Snimkom se mora zabilježiti pouka, izjave osumnjičenika, upozorenje da se ispitivanje snima i da snimljeni iskaz može biti upotrebljen kao dokaz u postupku. Uz snimku se sastavlja i zapisnik koji se isto može iskoristiti kao dokaz u postupku. Na ispitivanje osumnjičenika primjenjuju se odredbe o ispitivanju okrivljenika te ako policija ne postupi u skladu sa propisima iskaz i snimka neće se moći iskoristiti u postupku i biti će nezakoniti dokaz. Treća neformalna radnja jest prikupljanje obavijesti od pritvorenika, ali samo radi

¹⁸ Karas, Željko, Uvod u kriminalistiku: Drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Zagreb, 2019, str. 106-108

otkrivanja kaznenih djela druge osobe, potrebno je odobrenje državnog odvjetnika, a ako je pritvor produljen odobrenje daje sudac istrage i obvezna je nazočnost branitelja. Također imamo zadržavanje osoba zatečenih na mjestu počinjenja kaznenog djela zatim dovođenje i zadržavanje drugih osoba zatečenih na mjestu počinjenja kaznenog djela, utvrđivanje istovjetnosti osumnjičenika i uzimanje neintimnih uzoraka od osumnjičenika i bez privole radi analize genetskog materijala za kaznena djela s propisanom kaznom zatvora i zadnje imamo supsidijarnu primjenu Zakona o kaznenom postupku u slučaju ovlasti zapovjednika hrvatskog broda gdje se primjenjuje Pomorski zakonik. Pod formalne radnje tijekom prethodnog postupka spadaju već spomenute hitne dokazne radnje kao i posebne dokazne radnje koje se poduzimaju pod zakonom propisanim uvjetima.

4.1. Istraživanje

Istraživanje koje je postupovna faza prije podizanja optužnice i prema Zakonu o kaznenom postupku kada postoji viša razina sumnje, a to je osnovana sumnja, da je okrivljenik počinio kazneno djelo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do 5 godina, a ne postoje zakonske smetnje za kazneni progon te osobe, državni odvjetnik može provesti ili naložiti istražitelju provođenje dokaznih radnji koje su svrhovite za odlučivanje o podizanju optužnice. Obavijest o provođenju dokaznih radnji državni odvjetnik dostavlja okrivljeniku u roku od 3 dana od kada je provedena prva dokazna radnja i uz to je dužan dostaviti pouku o pravima jer je na taj način okrivljenik u ranoj fazi postupanja obaviješten da protiv njega postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo povodom kojeg se vrši istraživanje provođenjem konkretnih dokaznih radnji. Okrivljenik je na taj način upoznat s pravima koje ima tijekom postupka i iznimno je važno promptno obavještavanje okrivljenika o njegovoj pravnoj i procesnoj situaciji jer se jedino tako od samog početka formalnog postupanja može ostvariti postulat jednakosti oružja. Također okrivljenik je nakon primitka obavijesti u mogućnosti predložiti poduzimanje dokaznih radnji, a sudu istrage za provođenje dokaznog ročišta.¹⁹ Pretpostavka za poduzimanje dokaznih radnji je da je državni odvjetnik utvrdio postojanje osnovane sumnje da je okrivljenik počinio kazneno djelo, a to je viši stupanj vjerojatnosti koja može postojati ako je provedenim kriminalističkim radnjama prikupljeno više dokaza koji potvrđuju da je određena osoba počinitelj. Osnovana sumnja

¹⁹ ZKP, čl. 213

svakako je viši stupanj vjerojatnosti od osnove sumnje, ali je takvo stanje teško jednoznačno odrediti i tu bi razumne osnove trebale biti usmjerene na individualnu osobu i to mora objektivno proizlaziti iz podataka. Osnovna razlika između osnova sumnje i osnovane sumnje je u razini potkrijepljenosti činjenicama te polazeći s aspekta činjenica na kojima je utemeljena osnovana sumnja ona mora biti dokazana za razliku od osnove sumnje gdje se zapravo radi još o nedokazanim mogućnostima. Osnovana sumnja može biti utvrđena ako postoji više čvršćih indicijalnih dokaza (osnova sumnje), ali ne i ako postoje neki slabiji indiciji. Manji broj indicija predstavlja osnove sumnje, a za početak kriminalističkog istraživanja i započinjanje kaznenog postupka trebalo bi biti prikupljeno više činjenica iz kojih bi proizlazila vrlo visoka vjerojatnost počinjenja, osobito ako postoji zatvoreni krug indicija. Ponekad sud definira da se tu mora raditi o razboritoj mjeri ili o višoj osnovanosti sumnje, odnosno o izvjesnoj zaokruženoj cjelini. Svakako je osnovana sumnja da je okrivljenik počinio kazneno djelo stavljeno mu na teret pretpostavka pokretanja istrage ili istraživanja kao i podizanja optužnice bez istrage te njenog provođenja.²⁰ Nakon podnošenja prijedloga o provođenju dokazne radnje od strane okrivljenika, državni odvjetnik može ako se ne slaže njegov prijedlog dostaviti sucu istrage i u roku od 8 dana o tome pisano obaviještava okrivljenika te ako sudac istrage prihvati prijedlog naložit će državnom odvjetniku provođenje te dokazne radnje, a ako ne prihvati prijedlog o tome će pisano obavijestiti okrivljenika. Ispitivanje svjedoka po prijedlogu obrane provodi se u prisutnosti okrivljenika i branitelja, a ako državni odvjetnik provede dokaznu radnju ispitivanja svjedoka i nije o tome obavijestio okrivljenika kao prvu dokaznu radnju o kojoj okrivljenik mora biti obaviješten okrivljenik ima pravo zahtjevati ponovno provođenje tih dokaznih radnji i ako sudac istrage utvrdi da je prijedlog okrivljenika opravdan naložit će državnom odvjetniku ponovno provođenje dokazne radnje te se ponovno ispitivanje mora provesti u prisutnosti okrivljenika i branitelja te sve prisutne osobe mogu staviti primjedbu u svezi sa zapisnikom koja će se zabilježiti u nastavku završenog zapisnika te se raniji zapisnik mora izdvojiti iz spisa i ne može se koristiti kao dokaz u postupku. Okrivljenik ima na raspolaganju pravno sredstvo protiv odugovlačenja stadija istraživanja, a to jest ako po proteku 6 mjeseci od upisa kaznene prijave u upisnik kaznenih prijava ili od uhićenja državni odvjetnik nije donio odluku o prijavi, okrivljenik ima pravo podnijeti prigovor sucu

²⁰ Karas, Željko, Uvod u kriminalistiku: Drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Zagreb, 2019, str. 111-113

istrage radi odugovlačenja postupka. Utvrdi li sudac istrage da je prigovor opravdan naložit će državnom odvjetniku da u određenom roku mora odlučiti o kaznenoj prijavi i o svojoj odluci državni odvjetnik mora obavijestiti suca istrage. U slučaju da sudac istrage utvrdi da je prigovor okrivljenika neosnovan obavijestit će ga o tome. Također nakon dostave obavijesti o provođenju prve dokazne radnje okrivljenik može podnijeti pisani prigovor državnom odvjetniku zbog zaštite postupovnih prava obrane ako smatra da nisu ispunjene zakonske pretpostavke za provođenje istraživanja u skladu sa načelom legaliteta kaznenog progona te se ovim prigovorom zbog povrede postupovnih prava obrane uvodi sudska zaštita u normativnu strukturu prethodnog postupka. Državni odvjetnik će odmah, a najkasnije u roku od 8 dana od primitka prigovora donijeti odluku. Ako državni odvjetnik ne odluči o prigovoru u tom roku, dostavit će ga sucu istrage koji će odmah, a najkasnije u roku od 8 dana od primitka prigovora odlučiti o prigovoru. Svrha jest uvođenje sudske kontrole nad radom državnog odvjetnika kada okrivljenik smatra da mu je protivno zakonu uskraćeno ili povrijeđeno određeno pravo. U pitanju je povreda subjektivnog prava neke osobe od strane državnog odvjetnika tijekom istraživanja. Pravo na prigovor osoba zadržava od obavijesti da je prva dokazna radnja provedena do završetka istraživanja i u upisnik kaznenih prijava i odnosno do podnošenja optužnice. Na kraju ako državni odvjetnik odluči odbaciti kazenu prijavu za kazneno djelo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do 5 godina, oštećenik koji je preuzeo kazneni progon može sucu istrage predložiti provođenje dokaznih radnji i ako sudac istrage prihvati prijedlog naložit će istražitelju da ih provede te državni odvjetnik mora omogućiti žrtvi ili pravnoj osobi uvid u spis predmeta. Žrtva ili pravna osoba ako preuzimaju kazneni progon mogu u roku 8 dana podići optužnicu, ali okrivljenik mora biti ispitan od strane državnog odvjetnika ili istražitelja te da je na temelju dokaza moguće procijeniti da nije potrebno poduzimati ostale dokazne radnje, a u protivnom se mora sucu istrage podnijeti prijedlog za ispitivanje okrivljenika te eventualno drugih dokaznih radnja. U slučaju nepoznatog počinitelja državni odvjetnik ima mogućnost samostalnog provođenja ili može naložiti istražitelju provođenje dokaznih radnji ako je to svrhovito za otkrivanje počinitelja ili ako postoji opasnost od odgode. Policija može odrediti ako je to svrhovito za otkrivanje počinitelja potrebna vještačenja, osim obdukcije, ekshumacije i molekularno-geneteske analize uzoraka biološkog materijala te o svemu što je poduzeto će policija i istražitelji obavijestiti

državnog odvjetnika odmah nakon provođenja radnje.²¹ Radnje istraživanja i postupanje u istraživanju jest nejavno, za razliku od izvida koji su tajni. U radu državnog odvjetništva smatraju se tajnim spisi državnog odvjetništva do donošenja rješenja o provođenju istrage ili dostavljanja obavijesti o provođenju istraživanja ili odbačaja kaznene prijave. U tom smislu smatra se pojam nejavnosti istraživanja da osobe koje nisu sudionici u postupku nemaju pravo biti nazočne prilikom obavljanja radnja istraživanja. Osobe kojim zakon dopušta sudjelovati tijekom istraživanja odavanjem informacije koje su saznale sudjelovanjem ili prisustvovanjem provođenju dokazne radnje neće počinuti kazneno djelo.²² Zakon predviđa mogućnost da tijelo koje provodi istraživanje može odrediti tajnost istraživanja ili njegova dijela ako postoji neki od razloga za isključenje javnosti s rasprave i s njezina dijela te ako bi javno objavljivanje štetilo probicima istraživanja. Također, u slučaju provođenja istraživanja u tajnosti svi sudionici vezani su tajnošću te odavanjem iste dolazi do kaznenog djela, no pregledom državnoodvjetničke prakse utvrđeno je da u pravilu ne dolazi do proglašavanja istraživanja tajnim. Državni odvjetnik ili sudac istrage završava istraživanje ili kada su provedene sve dokazne radnje koje su svrhovite za odlučivanje o podizanju optužnice, a stanje stvari dovoljno razjašnjeno da se može podignuti optužnica ili odbaciti kaznena prijava te postoji dužnost tijela koje provodi istraživanje da završetak istraživanja upiše u upisnik kaznenih prijava i o tome obavijesti okrivljenika. Možemo zaključiti da istraživanje kao alat koristi dokazne radnje isto kao što se one kao osnovni alat koriste kod izvida, ali državni odvjetnik svojim nalogom istražitelju formalizira pojedine radnje koje time postaju dokazne radnje. Dakle, moguće je da se na taj način ponavljaju možebitno provedene radnje tijekom izvida, odnosno kroz prikupljanje obavijesti.²³

4.2 Istraga

Istraga se provodi za kaznena djela za koje je propisana kazna zatvora teža od 5 godina i počinje donošenjem naloga o provođenju istrage osim za kaznena djela za koje se ne provodi istraga ako su prikupljeni podaci koji se odnose na kazneno djelo i počinitelja daju dovoljno osnova za podizanje optužnice. To se ne odnosi na kaznena djela za koje je

²¹ ZKP, čl. 214

²² Zakon o državnom odvjetništvu (pročišćeni tekst, Narodne novine 67/18, 21/22), čl. 58

²³ Cvrtić, Željko, Blaić, Daniel, Razlike i sličnosti između izvida, istrage i istraživanja, Informator, Zagreb, 2019

propisana kazna zatvora teža od 15 godina ili kazna dugotrajnog zatvora te ako je okrivljenik počinio kazneno djelo u stanju neubrojivosti jer se tada istraga mora provesti. Kaznena djela za koje je propisana kazna zatvora teža od 5 godina, ali ne teža od 15 godina može se podići neposredna optužnica. Državni odvjetnik donosi rješenje o provođenju istrage protiv određene osobe kad postoji osnovana sumnja da je počinila kazneno djelo za koje se provodi istraga, a ne postoje zakonske smetnje za kazneni progon te osobe. Pitanje je kako državni odvjetnik dolazi do dokaza koji opravdavaju osnovnu sumnju da bi uopće moglo provesti istragu, a odgovor je da do njih dolazi kroz izvide. Rješenje o provođenju istrage mora sadržavati opis djela iz kojeg proizlaze zakonska obilježja kaznenog djela, zakonski naziv kaznenog djela, okolnosti iz kojih proizlazi osnovana sumnja, ime i prezime i osobne podatke okrivljenika te kratko obrazloženje. Rješenje se dostavlja okrivljeniku koji može podnijeti žalbu sudu istrage u roku od 8 dana od dana primitka rješenja, a o žalbi je sudac istrage dužan donijeti odluku u daljnjih 8 dana. Istragu provodi državni odvjetnik, ali može povjeriti provođenje dokaznih radnji istražitelju. Također državni odvjetnik može dostavu rješenja odgoditi do 30 dana ako bi se dostavom ugrozili život ili tijelo osobe ili imovina velikih razmjera i to vrijedi za kataloška kaznena djela nevedena u Zakonu o kaznenom postupku. U nalogu o provedbi dokaznih radnji mora odrediti istražitelja, radnje koje mora provesti, a može dati i druge naloge i upute kojih se istražitelj mora držati te je dužan postupati po nalogu državnog odvjetnika. Istraga završava kada su provedene propisane radnje, a stanje stvari dovoljno razjašnjeno da se može podignuti optužnica ili obustaviti postupak te je rok za završetak istrage 6 mjeseci, a za podizanje optužnice ili obustavljanje istrage mjesec dana. Rok od mjesec dana državni odvjetnik može produžiti viši državni odvjetnik na prijedlog državnog odvjetnika za najviše još 2 mjeseca. Ukoliko i nakon produljenja roka optužnica nije podignuta i dostavljena sudu, smatra se da je državni odvjetnik odustao od kaznenog progona te je dužan donijeti rješenje o obustavi istrage i dostaviti ga okrivljeniku i žrtvi te žrtva može preuzeti kazneni progon.²⁴ Do prekida istrage dolazi ako je okrivljenik zbog zdravstvenih smetnji raspravno nesposoban te od donošenja rješenja o prekidu do prestanka zdravstvenih smetnji okrivljenik mora imati branitelja te se prekida također i kada je okrivljenik u bijegu ili je inače nedostižan državnim tijelima. Iznimno se istraga neće prekidati ako se okrivljenik sam doveo u stanje raspravne

²⁴ Zlata, Đurđević, Stjepan, Gluščić, op.cit. (bilj. 23), str. 52

nesposobnosti. Prije nego se istraga prekine prikupit će se svi dokazi o kaznenom djelu i krivnji okrivljenika do kojih se može doći, a kada nestanu razlozi prekida državni odvjetnik donosi rješenje o nastavku istrage. Obustava istrage odnosno definitivno okončanje postupka nastupa ako kazneno djelo koje se stavlja na teret okrivljenik u nije kazneno djelo koje se progona po službenoj dužnosti, ako postoje okolnosti koje isključuju krivnju okrivljenika osim ako je bio neubrojiv u trenutku počinjenja, ako je nastupila zastara kaznenog progona ili je došlo do amnestije ili pomilovanja te ako nema dokaza da je okrivljenik počinio kazneno djelo. Rješenje o obustavi dostavlja se okrivljeniku i pušta ga se na slobodu ako je za vrijeme istrage bio u istražnom zatvoru ili pritvoru. Postupak istrage je nejavan i tijelo koje provodi istragu može rješenjem odrediti tajnost cijele ili dijela istrage.²⁵

5. Zakonske pretpostavke za poduzimanje hitnih dokaznih radnji

Prema našem Zakonu o kaznenom postupku hitne dokazne radnje policija može provesti ako postoji opasnost od odgode i prije samog početka kaznenog postupka za kaznena djela za koje je propisana kazna zatvora do 5 godina, a mogu se obaviti pretraga, privremeno oduzimanje predmeta, prepoznavanje, očevid i uzimanje otisaka prstiju i drugih dijelova tijela. Temelj i pretpostavka za provođenje navedenih dokaznih radnji je opasnost od odgode. U slučaju kaznenih djela za koje je propisana kazna zatvora teža od 5 godina, policija o opasnosti od odgode i potrebi provođenja dokaznih radnji odmah obavještava državnog odvjetnika, ali iznimka je u slučaju radnje privremenog oduzimanja predmeta i pretrage koje mogu sami provesti. Državni odvjetnik nakon obavijesti sam provodi dokazne radnje ili ih prepušta policiji ili nalaže istražitelju. Ako je navedene dokazne radnje potrebno provesti prema osobi koja je ovlaštena i dužna otkrivati i prijavljivati kaznena djela za koja se progona po službenoj dužnosti policija mora odmah obavijestiti državnog odvjetnika koji donosi odluku o tome hoće li sam provesti tu radnju ili će dati nalog istražitelju. Što se vještačenja tiče, državni odvjetnik ako postoji opasnost od odgode može odrediti potrebna vještačenja osim ekshumacije. Poduzimanje dokaznih radnji kad je počinitelj nepoznat uvjetovane postojanjem opasnosti od odgode ili svrhovitošću za

²⁵ ZKP, čl. 216-224

otkivanje počinitelja, poduzima ih državni odvjetnik ili može naložiti njihovo poduzimanje istražitelju.

5.1 Pretraga

Pretraga je istraživanje predmeta pretrage uporabom osjetila i njihovih pomagala, pod uvjetima i na način propisan zakonom. Pretraga doma i drugih prostora, sredstva prijevoza i druge pokretne stvari te osobe poduzima se radi pronalaženja počinitelja kaznenog djela, predmeta ili tragova važnih za kazneni postupak, kad je vjerojatno da se oni nalaze u određenom prostoru, kod određene osobe ili njezinom tijelu. Kao spoznajni uvjet za pretragu vidimo da zakon zahtijeva vjerojatnost, a to je veći stupanj spoznaje od osnovne sumnje, a manji od osnovane sumnje. Propisi o pretrazi ne odnose se na prirodne, javne te napuštene prostore. Odredbe zakona propisuju pretragu osobe, pretragu doma i drugih prostora i pretragu pokretnih stvari i bankovnog sefa. Pretragu predlaže državni odvjetnik, a sudac istrage ju određuje pisanim obrazloženim nalogom te o prijedlogu odlučuje odmah, a najkasnije u roku od 4 sata od primitka zahtjeva. Ako sudac ne prihvati zahtjev donosi rješenje protiv kojeg državni odvjetnik ima pravo žalbe u roku od 8 sati, a ako prihvati pretragu provode državni odvjetnik, istražitelj ili policija te se nalog dostavlja osobi kod koje će se pretraga obaviti ili koju će pretražiti odnosno koja raspolaže predmetom pretrage, prije početka pretrage. Nalog suca o pretrazi izvršava se u roku od 3 dana od dana izdavanja, a nakon proteka tog roka pretraga se više ne može provesti na temelju tog naloga. U slučaju iznenadne pretrage gdje je nalog izdan i njoj se može iznimno postupiti bez prethodne predaje naloga i pouke o pravima i to u slučajevima kada se očekuje oružani otpor, u slučaju sumnje na teška kaznena djela koje je počinila grupa ili zločinačka organizacija odnosno udruženje ili čiji su počinitelji povezani sa inozemstvom, ako se pretraga mora obaviti u javnim prostorijama, ako postoji sumnja da bi prethodno upozorenje moglo prouzročiti sakrivanje, uništećenje ili oštećenje predmeta i tragova koji se trebaju oduzeti, ako postoji sumnja da bi prethodno davanje upozorenja ugrozilo sigurnost osobe koja poduzima pretragu i ako je vlasnik ili posjednik doma ili pokretne stvari nedostupan. To je vid iznenadne pretrage s nalogom, a drugi vid je kad nalog za pretragu osobe i sredstva prijevoza daje državni odvjetnik, a ne sudac istrage za taksativno navedena kaznena djela te nalog zajedno sa zapisnicima o izvršenoj pretrazi državni odvjetnik mora dostaviti sucu

istrage najkasnije u roku od 8 sati od okončanja istrage.²⁶ Pretraga je detaljno uređena i očekivano visokoproduktivna dokazna radnja jer se njome pribavlja materijalni dokaz. Prema članku 246. Zakona o kaznenom postupku hitnu pretragu može odmah, a najkasnije 8 sati nakon što je kazneno djelo otkriveno provesti bez naloga državni odvjetnik, istražitelj ili policija koja provodi očevid mjesta počinjenja kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti, ako je to prijeko potrebno radi otklanjanja opasnosti po život i zdravlje ljudi ili imovinu većeg opsega ili radi osiguranja tragova i dokaza koji su u neposrednoj vezi s kaznenim djelom zbog kojeg se obavlja očevid, osim ako se radi o pretrazi doma ili prostora. Ova odredba je izmijenjena na temelju odluke Ustavnog suda jer se smatralo da zakonodavac zbog važnih razloga koji su od javnog interesa mora definirati iznimke koje su jednoznačno, precizno i jasno određene poštujući činjenicu koja uvijek može značiti i zadiranje u osobni život pojedinca te se te iznimke moraju temeljiti na načelu nužnosti, to jest isključivo obuhvatiti slučajeve u kojima bi protek vremena za ishodenje sudskog naloga mogao naštetiti interesima otkrivanja kaznenog djela. Članak 247 uređuje vrijeme pretrage i opće pravilo kaže da se pretraga obavlja danju od 6 do 21 sat, a iznimno se može obaviti i noću u zakonom predviđenim slučajevima. O svakoj pretrazi sastavit će se zapisnik koji potpisuju osoba kod koje je obavljena pretraga ili osoba koju se pretražuje, te osobe čija je prisutnost obavezna i primjerak se ostavlja osobi kod koje je pretraga obavljena. Ako se pri pretrazi nađu predmeti koji nisu povezani sa kaznenim djelom zbog kojeg je donesen nalog o pretrazi, ali koji upućuju na kazneno djelo koje se provodi po službenoj dužnosti, ti će se predmeti opisati u zapisniku i privremeno oduzeti, a o njihovu oduzimanju odmah će se izdati potvrda i odmah izvijestiti državni odvjetnik. Predmeti će se vratiti ako državni odvjetnik ne ustanovi da nema osnove za pokretanje kaznenog postupka, a ne postoji kakva druga zakonska osnova po kojoj bi se ti predmeti oduzeli. U skladu sa čl. 250. Zakona o kaznenom postupku zapisnici o pretrazi ne mogu se uvijek upotrijebiti kao dokazi u postupku ako postoje zakonske prepreke.

5.2 Privremeno oduzimanje predmeta

²⁶ ZKP, čl. 240-245

Dokazna radnja privremenog oduzimanja predmeta jedna je od ključnih dokaznih radnji u kaznenom postupku, odnosno mjera procesne prisile prema okrivljeniku i drugim osobama koja se poduzima radi osiguranja predmeta kaznenog postupka. Zakon o kaznenom postupku kaže da se predmeti koji se imaju oduzeti prema kaznenom zakonu ili koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica u postupku, privremeno će se oduzeti i osigurati njihovo čuvanje. Kazneni zakon kaže da predmeti koji se imaju oduzeti su oni na koje se odnosi sigurnosna mjera oduzimanja predmeta i u slučaju oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom. Postoje dvije situacije, a to je kada tijela koja provode oduzimanje znaju kod koga se predmet nalazi i onda osoba koja drži takve predmete dužna ih je predati na zahtjev državnog odvjetnika, istražitelja ili policije, a ako odbije upozoriti će ga se na posljedice. Drugi slučaj je kada se ne zna tko drži predmete koji se trebaju oduzeti, ali se zna za njihovo postojanje te će se odrediti pretraga stana ili osobe ako postoji vjerojatnost da se predmeti nalaze u stanu ili kod osobe. U članku 262. Zakona o kaznenom postupku navedeni su predmeti koji privremenom oduzimanju ne podliježu i zapravo se svode na isprave, tehničke snimke i druge zapise čiji sadržaj predstavlja neku zakonom zaštićenu tajnu i čije očuvanje zakonodavac smatra važnijim od interesa utvrđivanja činjenica u kaznenom postupku. Formalne pretpostavke su kao što je rečeno da onaj tko drži te predmete ih je dužan na zahtjev predati uz nalog o pretrazi jer poseban nalog za poduzimanje nije potreban i također tijekom izvida kaznenog djela policija može oduzeti predmete prije započinjanja kaznenog postupka kada to čine bez naloga, sastavljaju bilješku, osiguravaju utvrđivanje istovjetnosti predmeta i izdaju potvrdu o oduzetim predmetima.²⁷ Predmeti koji imaju poslužiti kao dokaz do podizanja optužnice čuvaju se u posebnoj prostoriji državnog odvjetništva, a nakon podizanja optužnice u prostorijama suda, a iznimno ako to nije moguće čuvaju se izvan prostorija državnog odvjetništva i suda te kada ti predmeti više ne budu potrebni oni se vraćaju.²⁸

²⁷ Kazneno procesno pravo: Posebni dio; tijekom kaznenog postupka i procesne radnje, https://intranet.pravst.hr/dokumenti/novosti/blog/PR3KPP/pregled_predavanja-kpp_posebni_dio_-2018_-2019.pdf

²⁸ ZKP, čl. 261-270

5.3 Prepoznavanje

Prepoznavanje je istražna radnja koja je u Zakonu o kaznenom postupku uređena člancima od 301. do 303. i definirana je kao utvrđivanje istovjetnosti osobe, predmeta, prostora, zvuka, načina kretanja ili drugog obilježja, koje je opažao okrivljenik ili svjedok, koja se utvrđuje usporedbom s drugom osobom, predmetom, prostorom, zvukom, načinom kretanja ili drugim obilježjem. Predmeti koji mogu poslužiti razjašnjenju stvari će se pokazati okrivljeniku, a prema potrebi svjedocima i vještacima. U pravilu ako je potrebno utvrditi poznaje li okrivljenik ili svjedok osobu ili stvar, najprije ih opisuje i navodi znakove prema kojima se razlikuju pri čemu se pozornost daje individualnim karakteristikama, pa mu se nakon toga pokazuju radi prepoznavanja i to zajedno s drugim njemu nepoznatim osobama, odnosno stvarima iste vrste ako je moguće. Što je veća rasprostranjenost određenih predmeta i što su individualne karakteristike manje izražene, to je prepoznavanje teže i s manje samostalne dokazne vrijednosti. Na isti način se postupa i pri prepoznavanju putem drugih osjetilnih opažanja. U procesu prepoznavanja dolazi do brojnih pogrešaka i način na koji se ono provodi može povećati vjerojatnost pogreške tj. da će osoba u identifikacijskom redu kao počinitelja prepoznati nevinu osobu koja u stvari nije počinitelj te ova pogreška zapravo povećava vjerojatnost da će svjedok nakon što je jednom netočno prepoznao nevinu osobu i u ponovnim prepoznavanjima opet prepoznati nevinu osobu kao počinitelja. Nakon provedenog postupka prepoznavanja sastavlja se zapisnik i zajednička snimka svih pokazanih osoba, a ako postoji opravdana bojazan za sigurnost života i tijela osobe koja obavlja prepoznavanje ili njoj bliskih osoba, ili ako postoji opravdana bojazan da će se osoba čije se prepoznavanje obavlja, utjecati na tijek prepoznavanja, tijelo koje provodi prepoznavanje provest će ga tako da osoba čije se prepoznavanje obavlja ne može vidjeti ni čuti osobu koja obavlja prepoznavanje. Zakon obvezuje građane na sudjelovanje u prepoznavanju, a obveza je u tome da su dužni na poziv osobno sudjelovati u prepoznavanju i dati na raspolaganje stvari u cilju prepoznavanja sim ako nemaju opravdani razlog za oslobođenje od te dužnosti. Ako osoba bez opravdanog razloga neće sudjelovati u prepoznavanju, novčano će se kazniti.²⁹

²⁹ Pavišić, Berislav, op. cit. (bilj. 12), str. 290-291

5.4 Očevid

Očevid je u našem Zakonu o kaznenom postupku definiran jednom rečenicom koja glasi da se očevidom utvrđuju činjenice u postupku ili razjašnjavaju opažanjem vlastitim osjetilima i njihovim pomagalicama. Očevid je upravo potreban radi razjašnjavanja nepoznatih okolnosti i usmjeravanja daljnjeg istraživanja. Od pronalaženja korisnih tragova do faze dokazivanja u kaznenom postupku može proći dugo vremena. Dokaznim potrebama u ovom području pridonosi radnja očevida kojom se mogu očuvati zapažene činjenice za kasnije stadije postupka. Ponekad više neće biti moguće ponavljati radnju, a to naglašava značenje očevida i pitanja prikladnog uređenja za izbjegavanje štetnih posljedica. Očevid se kao radnja poduzima prije početka postupka što je ovdje slučaj u cjelini hitnih dokaznih radnji, u istrazi i nakon podizanja optužnice. Sa stajališta postupovne svrhe očevid radi utvrđivanja činjenica se poduzima ako se ne zna je li činjenica postoji, a razjašnjenje činjenice je potrebno ako nije jasan njen odnos prema drugoj činjenici. Detaljnije o očevidu u sljedećim poglavljima.³⁰

5.5 Uzimanje otisaka prstiju i drugih dijelova tijela

Uzimanje otisaka prstiju i drugih dijelova tijela je dokazna radnja koja se poduzima ako je potrebno utvrditi od koga potječu otisci prstiju ili drugih dijelova tijela, na pojedinim predmetima, ti otisci se mogu uzimati od osoba za koje postoji vjerojatnost da su mogle doći u dodir s tim predmetima. Također se otisci mogu uzimati bez privole ako postoji vjerojatnost da je ta osoba mogla doći u dodir s pojedinim predmetima. Dokazna radnja uzimanja otisaka razlikuje se od izvidnih identifikacijskih radnji utvrđivanja istovjetnosti osumnjičenika s obzirom na svrhu jer se uzimanje otisaka poduzima u dokazne svrhe i rezultati se mogu upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku. Otisci se uzimaju prema jedinstvenim pravilima.³¹

³⁰ Karas, Željko, Udio postupanja redarstvenih vlasti u provedbi istražne radnje očevida, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2011., str. 1-5

³¹ Pavišić, Berislavi suradnici, op.cit. (bilj. str. 297

6. Odnos policije i državnog odvjetništva

Prema Zakonu o državnom odvjetništvu ono je samostalno i neovisno pravosudno tijelo ovlašteno i dužno postupati protiv počinitelja kaznenih djela i drugih kažnjivih djela, poduzimati pravne radnje radi zaštite imovine Republike Hrvatske te podnositi pravna sredstva za zaštitu Ustava Republike Hrvatske. Temelj suradnje između državnog odvjetništva i Ministarstva unutarnjih poslova i policije jest Protokol u cilju učinkovite primjene Zakona o kaznenom postupku, Zakona o državnom odvjetništvu, Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Zakona o pravosudnoj suradnji u kaznenim stvarima s državama članicama Europske unije, Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima i Zakona o policijskim poslovima i ovlastima te u cilju daljnjeg unaprjeđenja suradnje. U pravilu navedeni Protokol uređuje zajednički rad policije i državnog odvjetništva u kaznenim predmetima tijekom prethodnog postupka odnosno izvida i istraživanja te za vrijeme provođenja dokaznih radnji, tijekom istrage i sve do završetka kaznenog postupka, a sve to u cilju otkrivanja počinitelja kaznenih djela i ostvarivanja prava oštećenika i zaštite žrtva kaznenih djela kao i provođenja postupaka vezanih uz međunarodnu suradnju. Krenimo od izvida, za koje je prethodno rečeno da spadaju u neformalne radnje prethodnog postupka i da ih u pravilu poduzimaju redarstvene vlasti. Izvidi kaznenih djela obuhvaćaju odredbe o kaznenoj prijavi, izvidima kaznenih djela, hitnim dokaznim radnjama i poduzimanju dokaznih radnji prema nepoznatom počinitelju. Najvažniji subjekt prethodnog postupka pa tako i samih izvida je državni odvjetnik kojem u radu pomaže i postupa po njegovim nalogima ili samostalno policija, odnosno istražitelj. Temeljna ovlast i dužnost državnog odvjetnika je progon počinitelja za kaznena djela za koja se postupak pokreće po službenoj dužnosti, a da bi ostvario tu svoju dužnost on vrši nadzor nad izvidima. U stupnju kaznene prijave on za odlučivanje o istoj može naložiti policiji prikupljanje potrebnih obavijesti, provođenje izvida i poduzimanje drugih mjera. U nalogu državni odvjetnik može pobliže odrediti sadržaj izvida ili mjera i policija je dužna postupiti po nalogu državnog odvjetnika i o poduzetim izvidima obavijestiti ga najkasnije 30 dana od dana primitka naloga. Tijekom samih izvida državni odvjetnik ima ovlasti poduzimanja potrebnih radnji radi otkrivanja kaznenih djela i pronalaženja počinitelja, nalaganje i nadzor samih izvida radi prikupljanja podataka važnih za pokretanje istrage, predlaganja mjera osiguranja i predlaganja oduzimanja imovinske

koristi, provođenje i nadzor provođenja određenih dokaznih radnji itd. Ako postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo koje se progoni po službenoj dužnosti i da je s tim djelom stečena imovinska korist državni odvjetnik je odmah dužan poduzimati ili nalogati poduzimanje izvida kako bi se utvrdila vrijednost te koristi i gdje se ta imovina nalazi. Za kaznena djela iz nadležnosti županijskog suda, ako postoje osnove sumnje da je stečena imovinska korist, u provođenju izvida i hitne dokazne radnje privremenog oduzimanja predmeta, sudjeluju financijski istražitelji, državnoodvjetnički savjetnici i stručni suradnici u sustavu državnog odvjetništva. Ako postoje osnove sumnje da je stečena imovinska korist velike vrijednosti, državni odvjetnik će od čelnika policije ili nadležnih upravnih tijela tražiti da mu se stave na raspolaganje službenike koji će pod njegovim nadzorom sudjelovati u zajedničkim izvidima te su sva tijela i pravne osobe u obavljanju svoje djelatnosti dužne bez odgode obavijestiti državnog odvjetnika ako saznaju da je ostvarena imovinska korist. Državni odvjetnik je dužan odrediti privremene mjere osiguranja imovine za koju postoji sumnja da je ostvarena kaznenim djelom, odnosno dužan je optužnici ili na pripremnom ročištu predložiti da se ona poduzme.³² Kada policija provodi izvide oni će prikupiti podatke o kaznenom djelu i počinitelju, sudionicima, tragovima, dokazima i drugim okolnostima korisnima za pokretanje kaznenog postupka, a kada se provode izvidi na temelju naloga državnog odvjetnika policija može provesti i druge mjere i radnje koje su povezane sa provođenjem izvida ili iz njih proističu, o čemu će izvjestiti državnog odvjetnika. Nakon primitka kaznene prijave državni odvjetnik će izdati nalog o provođenju izvida i pobliže ih odrediti, a također može nakon primitka kaznene prijave ili već provedenih izvida zatražiti od policije daljnje provođenje izvida. Primarna uloga državnog odvjetnika u prethodnom postupku vezana je uz njegovu obvezu pokretanja kaznenog postupka. Odluke kojima državni odvjetnik pokreće kazneni postupak su rješenje o provođenju istrage ili podizanje optužnice kad se istraga ne provodi. O pokretanju postupka odluku donosi državni odvjetnik, a odluku o započinjanju kaznenog postupka odluku donosi sud. Razlikovanje pokretanja i započinjanja kaznenog postupka odnosno njihovo normativno uređenje dovelo je do određenja istrage kao stadija kaznenog postupka. U postupcima u kojima se ne provodi istraga, postupak započinje potvrđivanjem optužnice. Ujedno se za takva djela uvodi istraživanje kao predstadij koji ne obvezuje državno

³² Kazneno procesno pravo, posebni dio, op.cit (bilj. 26)

odvjetništvo na donošenje formalne odluke o početku kaznenog postupka kao u istrazi, već postoji obveza obavještanja osumnjičenika o poduzimanju dokaznih radnji protiv njega, a u postupcima u kojima se provodi istraga dostavlja mu se rješenje o istrazi. Što se tiče samih izvida i provođenje istih kao što je rečeno to obavlja policija odnosno istražitelji. S obzirom na to da će najveći dio istražitelja biti iz redova policije, posebno će biti razmotrena njihova uloga u provođenju dokaznih radnji jer je za provođenje određenih dokaznih radnji potrebno da istražitelju imaju određena znanja, osim općih potrebna su specijalistička odnosno kriminalistička znanja. Za takve potrebe je policijski sustav uspostavio organizacijske oblike koji su specijalizirali provođenje takvih radnji i uglavnom ih oni obavljaju. Uz sve ostale navedene uloge, državni odvjetnici će među ostalim zadaćama morati voditi računa kada je riječ o istražiteljima iz redova policije, o njihovom stručnom profilu i specijalističkom području unutar policijskog sustava. Dokazne radnje za koje osposobljena većina detektiva, inspektora pa i policije u odori, poput pretrage prostora, osoba i nekih pokretnih stvari te privremenog oduzimanja predmeta neće biti problem i moći će ih obavljati svi. Međutim dokazne radnje kao što su pretraga računala i s njim povezanih uređaja, drugih uređaja koji služe prikupljanju, pohranjivanju i prijenosu podataka, telefonskim, računalnim i drugim komunikacijama i nositelja podataka, složenije očevide, uzimanje otisaka prstiju i otisaka drugih dijelova tijela, pribavljanje specifičnih dokaza ispravom pa i složenija ispitivanja svjedoka ili okrivljenika svakako će trebati obavljati usko specijalizirani istražitelji. Dokazne radnje u velikoj mjeri karakterizira prisilni karakter i obveza postupanja po nalogu istražnih tijela pa represivna moć tijela koje ih provodi može biti od značenja za prikupljanje dokaza.³³ Već spomenuti Protokol za dokazne radnje kaže da kad je potrebno provesti kombinirana vještačenja tragova koja uključuju vještačenja molekularno-geneteske analize uzoraka biološkog materijala i vještačenja koja je prema članku 214. ovlaštena provesti policija, navedena vještačenja nalaže državni odvjetnik na prijedlog policije. Kada se zaprimi zahtjev ili prijedlog policije za izdavanje naloga za provođenje određenih dokaznih radnji protiv uhićenika, a smatraju se osnovanim, državni odvjetnik će bez odgode izdati nalog ili podnijeti prijedlog sucu istrage. Možemo vidjeti da je prijašnji Zakon o kaznenom postupku zapravo osiguravao

³³ Pavliček, Josip, Uloga istražitelja u kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, , 2009., str. 902-904

nepriistranost putem nadzora istražnog suca kada su se poduzimale mjere koje zadiru u slobode i prava čovjeka, odnosno njegovim izravnim prikupljanjem dokaza i danas je slična situacija nadzora suca istrage u izvidima, istraživanju kao i kod istrage. Sada u pravilu sudac istrage više ne provodi istragu nego ga je zamijenio državni odvjetnik te je doista samo nadzor prisutan. Zaključno kroz izvide i kasnije stadije istrage i istraživanja shvaćamo da državni odvjetnik zajedno s policijom poduzima sve što može da bi okrivljenika mogao kvalitetno optužiti.

7. Važnost očevida kao hitne dokazne radnje

Očevid kao dokaznu radnju prije započinjanja postupka u pravilu može poduzeti samo državni odvjetnik ili na temelju njegova naloga istražitelj. Policija može poduzeti očevid kao hitnu dokaznu radnju, za kaznena djela za koje je propisana kazna zatvora teža od 5 godina, no prethodno mora obavijestiti državnog odvjetnika koji može sam provesti očevid ili provođenje te radnje može prepustiti policiji ili naložiti istražitelju. Državni odvjetnik po dolasku na mjesto očevida može preuzeti provođenje te radnje. Imamo primjer osobe koja je bila motrena od strane policije zbog sumnje na počinjenje kaznenog djela neovlaštene proizvodnje i prometa drogama i pri izlasku iz stana policija je prilikom provjere indetiteta kod osumnjičenika našla paketić opojne droge i nakon uhićenja su policijski službenici bez njegovog pristanka ušli u njegov dom i našli još droge koju su privremeno oduzeli. Tu vidimo da se zapravo sadržajno radilo o pretrazi doma radi pronalaženja i osiguranja dokaza koja je obavljena bez sudskog naloga i bez nazočnosti dva punoljetna svjedoka. U konkretnom slučaju osumnjičenikov dom je bio objekt očevida, a za ulazak u tuđi dom i za provođenje istrage važe ustavna i zakonska jamstva o nepovredivosti doma pa se zapravo radnja pretrage ne može izjednačiti sa radnjom očevida glede kojeg je predviđen niži stupanj zaštite prava. Policijski službenici u navedenom slučaju nisu zakonito postupili i nisu zakonito proveli očevid jer nisu imali sudski nalog za ulazak u osumnjičenikov dom, a nisu bile ni ispunjene pretpostavke za ulazak u dom i pretragu bez naloga propisanih Zakonom o kaznenom postupku i Zakonom o policijskim poslovima i ovlastima. Prema Zakonu o kaznenom postupku policija može obaviti pretragu doma ili drugih prostora bez naloga ako je to prijeko potrebno radi izvršenja naloga o uhićenju ili radi uhićenja počinitelja kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora

najmanje tri godine, a u ovom je primjeru osumnjičenik već bio uhićen prije samog ulaska u dom. Pretragu bez naloga mogu obaviti državni odvjetnik, istražitelj ili policija kada provode očevid mjesta počinjenja kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti i to u pravilu odmah, a najkasnije osam sati nakon što je kazneno djelo otkriveno, međutim ne i pretragu doma odnosno prostora za koji su posebnim zakonom propisani uvjeti poduzimanja pretrage.³⁴ U skladu sa prije navedenim pretpostavkama, očevid se može obaviti kao hitna dokazna radnja ukoliko postoji opasnost od odgode. Primjerice, u jednom poznatom slučaju ubojstva gdje je ubijena ženska osoba pronađena u škrinji unutar obiteljske kuće te je nakon toga obaviještena policija. Policijski službenik je po dojavi došao na adresu gdje je tijelo pronađeno i u skladu sa svojim ovlastima ušao je u kuću gdje mu je pokazana predmetna škrinja kao i njezin sadržaj o čemu je policijski službenik obavijestio Policijsku upravu. Po otkriću, mjesto je osigurano, na mjesto je došla zamjenica državne odvjetnice zajedno sa policijskim službenicima i kriminalističkim tehničarima te uz sudjelovanje sudskog vještaka za medicinu i patologiju obavili očevid o kojem su sastavili zapisnik. U navedenom slučaju došlo je do obavljanja očevida kao hitne dokazne radnje te je obavljen žurno imajući u vidu da se radi o škrinji koja je za vrijeme očevida još bila dijelom zaleđena, a samim odmrzavanjem nepovratno bi došlo do gubitka podataka i tragova. U navedenom slučaju osumnjičena se žalila na nezakonitost provedenog očevida te da je pod krinkom istog provedena pretraga doma kojoj nisu prisustvovala dva punoljetna svjedoka. U praksi dolazi do provođenja pretrage u sklopu provođenja radnje očevida jer jedno nekad može podrazumijevati drugo, no razlika je u tome da se radnja pretrage doma i drugih prostora poduzima onda kada postoji osnova sumnje da će se u određenom prostoru, kod određene osobe ili na njezinom tijelu pronaći predmeti ili tragovi važni za kazneni postupak, dakle oni za koje se prije poduzete radnje pretrage ne zna ili barem ne zna sa potrebnom izvjesnošću, nego se otkriju prilikom pretrage. Iz navedenog primjera o mrtvom tijelu u škrinji doznalo se prije provođenja očevida, pozivom policiji te nije trebalo naknadno provoditi i pretragu radi otkrivanja sadržaja škrinje.³⁵ Zapisnik o očevidu bio bi nezakonit dokaz ako je radnja faktično u svojoj naravi bila radnja pretrage doma i drugih prostorija radi pronalaženja i osiguranja dokaza, a ne radnja očevida. S druge strane ako

³⁴ Zlata, Đurđević, Stjepan, Gluščić, op. cit. (bilj. 12), str. 104

³⁵ Vrhovni sud Republike Hrvatske, I KŽ 167/2020-4 od 9. travanja 2020

redarstvene vlasti nakon ulaska u dom ili druge prostorije odmah po sigurnosnom pregledu i predaji naloga za pretragu uočavaju sumnjive predmete na otvorenim i lako vidljivim mjestima, poduzeta se radnja ne može smatrati pretragom nego očevidom. Samim time iz navedenog je vidljivo da se prilikom poduzimanja očevida može poduzeti pretraga radi pronalaženja ili osiguranja dokaza bez prisutnosti dva svjedoka.

8. Kaznenoprocenasi aspekti očevida

Očevid kao temeljna postupovna radnja tzv. prvog zahvata namijenjena otkrivanju i tumačenju stvarnog nalaza na mjestu kriminalnog događaja ili kaznenog djela ili mjestima koja su s njima u vezi, jest radnja s izrazito bogatim kriminalističko - tehničkim i metodičkim sadržajem. Poanta očevida je da se promatranjem kao usmjerenim opažanjem otkrivaju, osiguravaju, opisuju i snimaju predmeti, tragovi i druge okolnosti važne za postupak. Prema naravi stvari opažanje se dijeli prema osjetilima, na opažanje vidom, sluhom, njihovom, mirisom, dodirom, osjetilom za okus itd. Opažanje je središnji sastojak očevida. U članku 305. Zakona o kaznenom postupku uređuju se radnje koje ulaze u očevid, a to su rekonstrukcija i pokus koje sud na prijedlog stranke određuje radi provjere izvedenih dokaza ili utvrđivanja činjenica koje su važne za razjašnjenje stvari. Očevid kao dokazna radnja, kao što je već navedeno, može se obavljati prije početka postupka, u istrazi i nakon podizanja optužnice. Dokazne radnje prije podizanja optužnice provodi državni odvjetnik, policija ili istražitelj. Nakon donošenja naloga o provedbi istrage, a kad to zakon predviđa i prije toga državni odvjetnik poduzima ili nalaže radnje za koje smatra da su potrebne za uspješno vođenje postupka. Norme Zakona o kaznenom postupku ne normiraju materiju očevida ni s taktičko-tehničkog ni s metodičkog stajališta, nego samo određuju pravni temelj za njegovo provođenje. Neprecizno i okvirno nedovoljno riješeno pitanje načina provođenja očevida dovelo je u praksi redarstvenih tijela i sudova do toga da očevidna tijela in concreto postupaju na različite načine i neka otvorena pitanja rješavaju u "hodu" očevida prema vlastitom nahođenju ili nahođenju članova očevidnog tima. Mogući propusti i nepravilnosti mogu prouzročiti netočno utvrđivanje činjenica odnosno osuđivanje nedužnih osoba ili oslobađanje počinitelja kaznenih djela. Zbog tih je razloga važno odrediti kojem se tijelu može povjeriti provođenje ove istražne radnje te kako će se nadzirati provedba. Objekt spoznaje očevida nisu gotovi stvarni dokazi, nego tragovi i predmeti koji

su u vezi sa kaznenim djelom ili kriminalnim događajem u vidu materijalnih informacija, kao svojevrstnih signala. Samim naglaskom na to da je bitno tko provodi radnju očevida i kako je provodi, iz jednog istraživanja koje je na temelju uzorka slučajeva za 2006. godinu može se vidjeti da konkretno na području PU Zagrebačke većinom očevid obavljaju redarstvene vlasti samostalno odnosno policija. Bez obzira što bi na samom mjestu provođenja očevida trebao biti nazočan državni odvjetnik, podaci iz prakse govore drugačije. Policija se u provođenju istražne radnje očevida potvrdila kao značajan izvršitelj radnje kojom se prikupljaju bitni dokazi za potrebe kaznenog postupka. Takva je situacija jer ni jedno drugo tijelo nije provodilo te radnje i policija nije mogla dopustiti uništavanje dokaza. Po načinu utvrđivanja činjenica, očevid spada u vlastito opažanje tijela kaznenog postupka, a budući da se većinom provodi prije početka postupka, najčešće će se na raspravi čitati zapisnik o očevidu. To ga približava načinu utvrđivanja činjenica dokazivanjem, a ne vlastitim opažanjem sudbenog tijela, ali se pritom u teoriji uvažava vjernost obuhvaćanja predmeta očevida. Također podaci iz istraživanja pokazuju da se radnja očevida češće poduzima izvan formalnog postupka, odnosno provodi se u fazi prije istrage kada se provode i brojne izvidne radnje te ih zajedno provodi isto tijelo. Zakonska pripadnost očevida u stadij istrage kao dio formalnog kaznenog postupka nije promijenila kriminalističku ulogu prema kojoj je takva istražna radnja potrebna s mjerama prvog zahvata.³⁶ Zaključno, svakako je bitno da redarstvene vlasti, sudovi i državna odvjetništva moraju voditi računa da na poslove obavljanja očevida moraju rasporediti stručne i sposobne osobe. Također bi ponekad trebalo doći do kontrole načina provođenja očevida u obliku analiziranja zapisnika o očevidu.

9. Kriminalistički aspekti očevida

Nastavno na već rečeno, očevid je postupovna radnja koju poduzimaju tijela postupka i njome se utvrđuju raznovrsne činjenice i okolnosti. Najčešće se očevid poduzima radi utvrđivanja radi li se u konkretnom slučaju o kaznenom djelu, razjašnjenja o kojem se kaznenom djelu radi, radi prikupljanja tragova, radi pronalaženja i utvrđivanja identiteta žrtve, utvrđivanja razmjera i vrste štete i ispitivanja vjerodostojnosti tragova. Očevidna

³⁶ Karas, Željko, Udio postupanja redarstvenih vlasti u provedbi istražne radnje očevida, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 2011, str. 31-39

djelatnost koja je po svom sadržaju kriminalistička, mnogo je šira od osjetilnog opažanja i obuhvaća kriminalističko – tehničko i taktičko – metodičko postupanje. Očevid je osnovna istražna radnja koja ulazi u radnje prvog zahvata, čija se priroda i funkcija iscrpljuju u pronalaženju i otkrivanju, fiksiranju i aserviranju, tumačenju i ocjenjivanju dokaznih informacija materijalne prirode. S obzirom na spomenutu problematiku nedovoljnog definiranja radnje očevida i njegove provedbe, u praksi se primjenjuju pravila kriminalistike koja osiguravaju provedbu očevida s tehničko – taktičkog aspekta kao kontinuirani radni i misaoni dokazni proces u skladu sa normama Zakona o kaznenom postupku. Bez obzira na pravila kriminalistike, tijelo koje provodi očevid uvijek mora voditi računa o postupovnim pravilima čak i ako bi drugačiji postupak s kriminalističkog motrišta bio svrsishodniji. Ključnu ulogu u provođenju očevida imaju produžena osjetila očevidnog tijela. Pod tim pojmom podrazumijevaju se razna pomagala očevidnog tijela i članova očevidnog tima koja se koriste tijekom očevida da se nevidljivo učini vidljivim. To su npr. detektori, endoskop, ogledala, UV svjetiljke, povećala itd. Organizacija istraživanja mjesta događaja pojam je koji obuhvaća tri glavne funkcije koje se moraju ostvariti na mjestu očevida, a to su koordinacija i integracija napora, tehničke i istraživačke usluge. Prvi zahvat kao radnja obuhvaća prve poduzete policijsko – taktičke radnje radi obrane od opasnosti i/ili rasvjetljavanja kaznenog djela. Prvi zahvat vezan je uz vrijeme i mjesto što znači da policija mora prvo utvrditi mjesto gdje se nešto zbilo i prikupiti informacije koje su nužne za preliminarnu kriminalističku dijagnozu. Izlasku na mjesto događaja prethodi analiza saznanja o potrebi izlaska bez obzira na to je li do tog saznanja došlo radom policijskih službenika ili na neki drugi način. Pretežit broj kriminalističkih radnji koje se poduzimaju tijekom prvog zahvata važne su za očevid ili sastavni dio očevida čemu se mora pridodati odgovarajuća pozornost zbog postupovnog značenja očevida kao istražne radnje. Predmet očevida je svaki objekt bez obzira na to gdje se nalazi, ako je dostupan, pod uvjetom da je u relevantnoj vezi sa kaznenim djelom. To mogu biti mjesta, stvari, živa bića, mrtva tijela, životinje itd. Neizbježan uvjet za pravilno provođenje očevida jest izrada odgovarajućeg sustava njihove provedbe te također uvijek treba voditi računa o globalnom planu provođenja očevida koji predstavlja sistematiziranje niza radnjih operacija koje se moraju poduzeti tijekom očevida. Za provođenje očevida je značajna podjela mjesta obavljanja očevida u slobodnom (otvorenom) i zatvorenom prostoru, koja ima bitnu

važnost za način postupanja tijela koje poduzima očevid. Kao objekti očevida javljaju se svi mogući prostori, a tako i predmeti koji se u njima nalaze. Očevid se ne provodi samo na usko ograničenom prostoru unutar kojega je počinjeno kazneno djelo, već i u bližoj okolini gdje se mogu pronaći tragovi i predmeti u vezi s kaznenim djelom. Osiguranje mjesta događaja je cjelina aktivnosti koje se provode već od stadija otkrivanja kaznenog događaja. Ono se nastavlja tijekom provođenja očevida, a po potrebi i nakon njegovog završetka. U pravilu osiguranja obavljaju policijski službenici, kao neformalnu taktičko – tehničku mjeru i radnju, ali to mogu učiniti i druge ovlaštene osobe ili građani. Kada osiguranje mjesta događaja provode policijski službenici, riječ je o samostalnoj taktičko – tehničkoj mjeri i radnji. Cilj osiguranja je zaštita tragova i predmeta kaznenog djela, cijele situacije, zatjecanje svjedoka očevidaca i njihovo zadržavanje, uhićenje počinitelja ili zadržavanje osumnjičenika ako je poznat i nazočan i poduzimanje drugih mjera koje pripadaju radnjama prvog zahvata, a obavljaju ih policijski službenici primarno u odori. Očevid se odvija u određenim fazama u kojima se odrađuju određene radnje, a možemo ih svrstati u četiri faze a to su orijentacijsko – informacijska faza, statička faza, dinamička faza i kontrolni odnosno završni stadij. Prvi stadij orijentacijsko – informacijski započinje dolaskom očevidnog tijela i tima na mjesto događaja. U ovoj fazi očevidno tijelo prima izvješće od policijskih djelatnika ako su oni osiguravali mjesto događaja ili imaju neka saznanja o samom kaznenom događaju. Načelno treba obići mjesto događaja bez ulaženja u njegov prostor te se posebna pozornost posvećuje dobivanju saznanja o mogućim promjenama na mjestu događaja nakon počinjenja kaznenog djela. Također, u ovoj fazi donosi se odluka o tome kako će se izvršiti očevid i na koji način, tko će ga provesti, treba li se eventualno proširiti očevidna ekipa ili eventualno sudjelovanje vještaka. Nakon faze u kojoj se još ne ulazi u prostor i fizički ne počinje sama radnja očevida, u statičkoj fazi dolazi do pregleda mjesta i utvrđivanja općih uvjeta u kojima se događaj zbilo. Utvrđuje se točno mjesto događaja, pronalaze i promatraju tragovi i predmeti u vezi s kaznenim djelom bez dodirivanja, micanja, mijenjanja položaja i slično. Tragove i predmete se opisuje mjere razdaljine među njima, označavaju se brojevima, proučavaju, fotografiraju te se određuje odnos sa drugim tragovima. Objektivne činjenice moraju se konstatirati i fiksirati, a uz ostalo u ovoj se fazi teži sintetiziranju saznanja prikupljenih u ranijim fazama, izlazak na mjesto događaja, osiguranje mjesta događaja i orijentacijsko – informacijski stadij. Riječ je o utvrđivanju

polazne osnove i konkretnih zadataka. Dinamički stadij očevida je središnji dio istraživanja mjesta događaja. U ovom stadiju ekipa je dinamičnija, aktivnija i traži te otkriva pojedine predmete i tragove te njihov međusobni odnos. Obavlja se primjerice izazivanje latentnih otisaka papilarnih linija, fotografiranje različitim tehnikama, izuzimanje mikrotragova i slično. Statički i dinamički dio očevida ne smiju se, a najčešće i ne mogu, u praksi mehanički odvajati jer se često po prirodi stvari u hodu stvari izmjenjuju. Slijedom navedenoga proizlazi da se u svim navedenim stadijima, a poglavito u dinamičkom, mora izvršiti tzv. katalogiziranje predmeta očevida. Središnji zadatak ispitivanja mjesta očevida u dinamičkom stadiju jest obrada tragova, pod kojim se pojmom danas u suvremenoj kriminalistici podrazumijeva pronalaženje i nepronalaženje očekivanih tragova, njihova izmjera, analiza strukture i pripadnosti, njihovo osiguranje, snimanje, skiciranje, mulažiranje itd. U osnovi ispitivanje tragova utvrđuje se postojanje ili nepostojanje kaznenog djela, počinitelja, žrtve, štete itd. Završnim mjerama pripadaju kontrolni stadij očevida i finalni stadij očevida. U okviru kontrolne faze očevidno tijelo i članovi očevidnog tima rezimiraju rezultate očevida i traže eventualne propuste te dolazi do kontrole učinjenih radnji i mjera i eventualno ponavljanje nekih od njih kada se ustanovi da je to potrebno. Finalna etapa očevida ostvaruje se sastavljanjem zapisnika o očevidu, pakiranje corpora delicti, aserviranjem predmeta i tragova i njihovim prilaganjem u zapisnik. Svaki pojavni oblik kaznenog djela odlikuje se kompleksom svoojevrnsnih i neponovljivih obilježja i zato pravilna orijentacija glede provođenja očevida osobito u odnosu na kriminalističko – taktičko – tehničke mjere i radnje, mora biti apsolutno individualizirana i prilagođena uvjetima i specifičnostima svakog konkretnog slučaja.³⁷

10. Zaključak

Kazneni progon obuhvaća ukupnost radnji i odnosa koje povezuje zajednički cilj prikupljanja podataka potrebnih za donošenje odluke o započinjanju kaznenog postupka. Subjekti kaznenog progona bitno se razlikuju od subjekata kaznenog postupka, a i onda ako je riječ o istom subjektu njegov se pravni položaj razlikuje od onoga kojeg ima u kaznenom postupku. Ciljevi kaznenog progona su otkrivanje kaznenog djela i počinitelja te se

³⁷ Pavišić, Berislav, Modly, Duško, Veić, Petar, *Kriminalistika*, Knjiga prva; treće i izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2006, str. 811-836

razlikuju od ciljeva kaznenog postupka. Takvim uređenjem Zakon o kaznenom postupku nastojao je polazne odredbe o djelatnosti otkrivanja kaznenog djela i počinitelja učiniti jasnim, a posebno koncentrirati zadaće dvaju ključnih tijela a to su policija čija je zadaća otkrivanje kaznenog djela odnosno provođenje izvida kao neformalnih radnji kaznenog postupka te državni odvjetnik kao tijelo koje obavlja kazneni progon. Načelno možemo zaključiti da u određenim radnjama i stadijima kaznenog postupka dolazi do problema zbog nedostatka kontrole redarstvenih vlasti u provođenju određenih radnji te zbog prebacivanja većine posla na njih što dovodi do određenih propusta i grešaka u postupanju. Izvidi kaznenih djela su stadij značajan za cjelokupni kazneni postupak jer se tijekom izvida prikupljaju činjenice na temelju kojih će se odlučivati o provedbi istrage, neposrednom optuženju ili obustavi postupka temeljem odbačaja kaznene prijave. Rezultati tih izvida kao neformalnog dijela kaznenog postupka ne mogu se koristiti u postupku te se zapravo kroz formalni dio kaznenog postupka omogućava korištenje tih činjenica, a sada dokaza i otkrivanje novih. Hitne dokazne radnje zbog opasnosti od odgode znaju nekada zadirati u prava i slobode građana baš zbog neodređenih zakonskih okvira i procedure provođenja nekih, kao što je provođenje pretrage doma pod krinkom provođenja očevida koji nije dovoljno određen ili odrediv u uređenju Republike Hrvatske. Očevid je procesna radnja koju poduzimaju nadležne ovlaštene osobe u svrhu utvrđivanja i razjašnjenja za postupak važnih čimbenika. To je kompleksna radnja u kojoj je od velike važnosti timski rad, preciznost, temeljitost, savjesnost i objektivnost osoba koje su angažirane za provođenje očevida. Nedostatak definiranja očevida kao procesne radnje, osobe koje ga provode nadoknađuju kriminalističkim znanjima i procedurom samog provođenja, no svakako bi tako kompleksna radnja trebala biti bolje definirana sa suženom mogućnošću proizvoljnog odlučivanja na licu mjesta.

Literatura

- 1) Krapac, D. (2020) Kazneno procesno pravo. Knjiga prva: Institucije, VIII. izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, Narodne novine
- 2) Modly, D. (2007) Što policiju očekuje sutra, Policija i sigurnost, vol. 16 br. 3-4, str. 258
- 3) Republika Hrvatska, Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, Narodne novine, 76/09, 92/14, 70/19, Hrvatska, 2019
- 4) Republika Hrvatska, Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, Hrvatska, 2020
- 5) Ratkaj, R. (2018) Policijski izvidi kaznenih djela s posebnm osvrtom na ispitivanje osumnjičenika de lege ferenda
- 6) Ministarstvo unutarnjih poslova (2005) Policija i građani; priručnik za građane, Zagreb, 2005, str. 10
- 7) Pavišić, B., Modly D., Veić, P. (2006) Kriminalistika; Knjiga prva: Treće i izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, Golden marketing- Tehnička knjiga
- 8) Gluščić, S. (2013) Izvidi kaznenih djela prema noveli Zakona o kaznenom postupku, str. 621
- 9) Pavišić, B. i suradnici (2010) Kazneno postupovno pravo; 3. izdanje, Rijeka, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci
- 10) Karas, Ž. (2006) Dokazni položaj općih izvidnih radnji redarstvenih vlasti, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol.13, no.1, str. 64-68
- 11) Karas, Ž. (2019) Uvod u kriminalistiku: drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Zagreb, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija
- 12) Republika Hrvatska, Zakon o državnom odvjetništvu, Narodne novine 67/18, 21/22, Hrvatska 2022
- 13) Karas, Ž. (2011) Udio postupanja redarstvenih vlasti u provedbi istražne radnje očevida, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 18, no. 1, str 1-5
- 14) Pavliček, J. (2009) Uloga istražitelja u kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 16, no. 2, str. 902-904
- 15) Đurđević, Z., Gluščić, S. (2017) Kazneno procesno pravo: Primjerovnik, Narodne novine

- 16) Republika Hrvatska, praksa Vrhovnog suda, odluka I Kž 167/2020, Hrvatska
- 17) Cvrtila, Ž., Blaić, D. (2019) Razlike i sličnosti između izvida, istrage, istraživanja i kriminalističkog istraživanja, Informator, Zagreb
- 18) Pajčić, M. (2013) Istraga prema noveli Zakona o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 20, no.2, str. 660
- 19) Carić, M., Pajčić, M. (2019) Pregled predavanja, posebni dio: tijek kaznenog postupka, https://intranet.pravst.hr/dokumenti/novosti/blog/PR3KPP/pregled_predavanja-kpp-_posebni_dio_-2018_-2019.pdf